

Lösfyndets dilemma

Nyligen påträffades ett stockankare av 1600–1700-talstyp i samband med muddringar i Böttöleden utanför Göteborg. Då det på arkivmässiga grunder inte kunde härledas till något känt skeppsvrak i närområdet, kom ankaret att få etiketten *lösfynd* av länsstyrelsen. Och vad definierar då ett sådant? Förutom fornfynd som uppenbarligen tillhör fast fornlämning, klassas objekt som fornfynd då de "... påträffats under andra omständigheter och kan antas vara minst etthundra år gamla" (2 kap. 3 § Lagen om kulturminnen m.m.). Alltså: fornfynd utan koppling till fornlämning är i antikvariskt språkbruk ett lösfynd, under förutsättning att det kan antas vara minst ett sekel gammalt. Detta ålderskriterium är i sig en märklig kvalgräns, konstruerat på andra grunder än vetenskapliga, och har i det senaste även livligt diskuterats i fråga om skeppsvrak yngre än etthundra år (se bland annat ledaren i *mt* 3/2003).

Om vi bortser från åldern och istället ser till kravet på koppling till fornlämning så utspelas denna polemik däremot på den vetenskapliga planhalvan. Vad vi alla betraktar som kulturhistoriskt intressant och bevarandevärt genomgår en ständig förändring, och så gör även Riksantikvarieämbetets kriterier för vad som skall registreras som fast fornlämning eller annat. För exempelvis maritima lämningar har objektslistan definitivt blivit mer mångfaldig under senare år, vilket ger *Fornminnesregistret* och *Svenskt Marinarkeologiskt Arkiv* möjlighet att bättre spegla ett förflutet landskap. Och det har krävts, och kommer alltid att krävas, en hel del tankemöda för att kunna lägga kulturlandskapets pussel där kulturmiljöer och fornlämningar utgör de beståndsdelar som ska passas samman i tid och rum.

Men in kommer då *lösfyndet* som kusinen från landet; ankare utan skeppsvrak är ingen fornlämning nämligen, och plausibla förklaringar staplas på varandra om tappade ankare eller kapade trossar. Låt vara att fartyget inte ligger som vrak en halv sjömil åt öster, och låt gå för att man kapade ankartrossen – fyndet har fortfarande en historia att berätta. Användes vattnet vid Böttö som ankarplats, är ankaret en reminiscens av utländska flottors härjningar i Göteborgs skärgård, eller vad? Fallet med ankaret från Böttö har flera paralleller, vid flertalet tillfällen med kanoner inblandade, vilket får mig att ställa följande fråga: Hur sannolikt är det att man lämpade dyrgripar som kanoner överbord? Min erfarenhet säger mig att om man tar sig tid att titta efter så hittar man i nio fall av tio vraket av en örlogsmann runt knuten, eller något annat som ger mening åt fyndet.

Så slutligen en uppmaning: Nästa gång du begagnar dig av benämningen *lösfynd*, tänk efter en gång till – vad representerar fyndet egentligen?

Thomas Bergstrand är kassör i Marinarkeologiska sällskapet och arbetar till vardags som arkeolog vid Bohusläns museum